

Відгук
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Діденко Ірини Вікторівни на тему: «Методичні засади оцінювання і
прогнозування кон'юнктури депозитного ринку України», подану на
здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за
спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Актуальність теми дослідження

В динамічних умовах трансформацій світового і вітчизняного економічного простору депозитний ринок стає не звичайним механізмом акумуляції та перерозподілу тимчасово вільних фінансових ресурсів економіки, а й одним із каналів стимулювання розвитку реального сектору економіки. Також депозитний ринок може виступати одним із ключових чинників стабілізації та відновлення темпів соціально-економічного розвитку держави, забезпечення її економічної незалежності. Особливої актуальності набуває узгодженість розвитку основних елементів кон'юнктури депозитного ринку, зокрема, підтримка платоспроможного попиту і забезпечення узгодженого рівня пропозиції за обсягами і часом, встановлення оптимального цінового рівня, а також підтримка нормального рівня конкуренції між основними суб'єктами даного ринку. Таким чином активізуються системні дослідження в напрямку обґрунтування методичних засад оцінювання і прогнозування кон'юнктури депозитного ринку України, в тому числі в дисертаційному дослідженні Діденко І. В.

Наукова задача, вирішенню якої присвячена дисертаційна робота, знайшла відображення в працях як зарубіжних, так і вітчизняних учених, що, з одного боку, – складає наукове підґрунтя для продовження наукового пошуку в заданому напрямку, а з іншого, – узагальнення досягнень світової та вітчизняної економічної думки з даної проблематики свідчить про фрагментарний та незавершений характер цих досліджень у окремих теоретичних та прикладних аспектах, що потребує пошуку шляхів комплексного та системного вирішення існуючих проблем у даному напрямку дослідження.

Погоджуємось з висновками автора щодо необхідності уточнення категоріально-понятійного апарату кон'юнктури депозитного ринку, а також визначення концептуальних засад розвитку депозитного ринку в умовах конкурентного середовища, що дозволить системно підійти до вирішення проблеми розробки підходу щодо оцінювання попиту, пропозиції та рівноважної ціни на ринку. Поглиблення потребує також питання визначення основних закономірностей функціонування конкурентного середовища на депозитному ринку. Крім того, невирішеними залишаються питання кількісного оцінювання рівня конкуренції. До того ж, актуальною залишається проблема методів оцінювання конкуренції, які б дозволяли якомога точніше дослідити її з урахуванням при цьому специфічних властивостей економіки і банківської системи країни.

Таким чином, розроблені дисертантом методичні засади оцінювання і прогнозування кон'юнктури депозитного ринку України слід вважати цілком актуальними та такими, що мають важливе теоретичне та практичне значення.

Зв'язок теми з державними та галузевими науковими програмами, пріоритетними напрямками розвитку науки

Тематика дисертаційної роботи відповідає державним, галузевим та наднаціональним науковим програмам і темам.

Наукові положення автора використовувались під час виконання науково-дослідних тем «Реформування фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0109U006782); «Сучасні технології фінансово-банківської діяльності в Україні» (номер державної реєстрації 0102U006965), «Розвиток механізму функціонування банківської системи України під впливом іноземного капіталу» (номер державної реєстрації 0107U012112) в Сумському державному університеті.

При підготовці звітів за цими темами використані конкретні розробки дисертанта, що стосуються, зокрема, результатів оцінювання рівня конкуренції на депозитному ринку України та ефекту впливу ряду екзогенних факторів на формування кон'юнктури ринку, пропозиції відносно уточнення таких понять як «депозит» та «депозитний ринок».

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукові положення, викладені в дисертації, у повній мірі досліджені, про що свідчить структурна побудова та зміст роботи, широкий перелік узагальнених, систематизованих та кваліфіковано опрацьованих автором робіт вітчизняних і закордонних вчених та фахівців з питань економічної теорії, проблем дослідження кон'юнктури депозитного ринку та конкуренції на ньому. Поряд із науковою літературою, автор опрацював законодавчі, нормативно-правові акти, типові методики, статистичну інформацію.

Висновки є логічно обґрунтованими, повністю відображають основні положення проведеного дослідження, а також можливі напрями їхнього використання у процесі оцінювання і прогнозування кон'юнктури депозитного ринку України.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

У дисертаційній роботі сформульовано та обґрунтовано сукупність положень, які характеризуються суттєвою науковою новизною і свідчать про особистий внесок її автора в розвиток економічної науки, який полягає у вирішенні науково-прикладної задачі щодо створення методичного підґрунтя для оцінювання і прогнозування кон'юнктури депозитного ринку України.

В роботі поглиблено термінологію наукових досліджень в межах обраної автором проблематики шляхом розвитку поняття «депозит», яке запропоновано розуміти як систему відносин з приводу передачі фізичними та юридичними особами (резидентами чи нерезидентами) тимчасово вільних фінансових ресурсів у формі грошових коштів, цінних паперів, валютних та інших цінностей банкам, кредитним спілкам та інвестиційним компаніям в коротко-, середньо- або довгострокове користування з подальшою компенсацією відсотків, отримувач та розмір яких визначається попитом та пропозицією на депозитному ринку (стор. 20). Авторське визначення передбачає врахування всіх можливих суб'єктів, які можуть залучати до себе депозити, розширений спектр форм, яких можуть набувати депозити після трансформації тимчасово вільних фінансових ресурсів (зокрема, із

поправкою на інвестиційні інститути), а також існуючу практику у світі з приводу встановлення нульових або від'ємних відсоткових ставок (інших комісійних виплат) за депозитами.

Автором розроблено науково-методичний підхід, в якому він формалізував функціональну залежність між попитом і пропозицією на депозитному ринку України (стор. 93-139). Даний підхід потребує у своїй розробці поетапного виконання. Дисертант розробив детальний алгоритм (стор. 95), дотримуючись якого можна оцінити рівні попиту і пропозиції на депозитному ринку України. Важливим моментом в проведеному оцінюванні є те, що автор зібрав достатньо потужний статистичний масив вхідних даних (для оцінювання попиту – 20 незалежних факторів, для оцінювання пропозиції – 14 незалежних факторів). Це дозволило розглянути попит і пропозицію на депозитному ринку України з різних сторін: рівноважної ціни, структури депозитного портфелю, державного регулювання, основних тенденції розвитку економіки країни в цілому та депозитного ринку зокрема, податкового навантаження, соціально-економічного розвитку країни та інших макроекономічних індикаторів.

Заслуговують на увагу результати, отримані автором у процесі прогнозування попиту, пропозиції та рівноважної ціни на депозитному ринку (стор. 139 – 167). На основі ряду критеріїв (світовий досвід, особливості ведення статистичної звітності в Україні в контексті реформування фінансової системи) було обрано 9 різних методів прогнозування, за якими здійснювався прогноз ключових змінних, від яких залежить попит і пропозиція на депозитному ринку України. Також в межах розроблених науково-методичних засад прогнозування використовувалися 10 індикаторів оцінювання якості отриманих прогнозних значень, що засвідчує точність результатів та їхню адекватність реальній картині розвитку економіки країни з урахуванням під час інтерпретації результатів виявленого часового лагу.

Істотне місце у дисертаційній роботі відводиться дослідженню рівня конкуренції на депозитному ринку України. Так, зокрема, в роботі набула подальшого розвитку критеріальну база щодо вибору моделі для оцінювання рівня конкуренції (стор. 185). Пропонований набір критеріїв базується на здатності розглянутих в роботі моделей в межах структурного і

неструктурних підходів забезпечувати поточні умови розвитку вітчизняного депозитного ринку. Зазначений підхід дозволяє врахувати такі критерії: специфічні відмінності депозитного ринку від інших сегментів фінансової системи, обмеженість статистичної бази, специфіку діяльності банків-конкурентів, точність отриманих результатів та простота їх інтерпретації та ін.

До суттєвих здобутків автора слід віднести удосконалений науково-методичний підхід щодо оцінювання рівня конкуренції на депозитному ринку України за допомогою моделі Панзара-Роса (стор. 187 – 198). За розробленим алгоритмом використання моделі Панзара-Роса та інтерпретації результатів, отриманих за її допомогою (стор. 192), можна визначити досить точно конкурентну позицію банку в той чи інший період часу. Це дозволяє прослідкувати за напрямком реакції конкурентного середовища депозитного ринку від кількісних та якісних змін всієї банківської системи.

Заслужують на увагу пропозиції автора щодо дослідження конкурентного середовища на депозитному ринку України (стор. 198 – 211). У контексті визначення відповідності умов розвитку вітчизняного конкурентного середовища в досліджуваному сегменті європейській практиці та іншим теоретичних особливостей розвитку було висунуто 4 гіпотези, які під час проведеного дослідження були відповідно перевірені. Дані гіпотези стосувалися встановленому типу конкуренції на депозитному ринку, впливу політики державного регулятора депозитного ринку на зміни у конкурентному середовищі, впливу процесу реформування фінансової системи в рамках Стратегії сталого розвитку України «Україна-2020», зокрема, реформи «очищення» та «перезавантаження» вітчизняної банківської системи, встановленню залежності між типом конкуренції і рівноважним станом на депозитному ринку.

Наведені положення суттєво розвивають теорію і практику загального механізму оцінювання та прогнозування кон'юнктури депозитного ринку як на державному рівні, так і на регіональному, що проявлятиметься під час формування та реалізації депозитної політики банку. Дане судження підтверджується апробацією одержаних автором результатів у діяльності комерційних банків України.

Повнота відображення результатів дослідження в опублікованих працях і авторефераті

Вивчення матеріалів дослідження та автореферату здобувача свідчать про відповідність змісту автореферату основним положенням дисертаційної роботи. Дослідження має концептуальний та прикладний аспекти, що є характерним для наукової роботи. В авторефераті в повній мірі розкрито всі основні наукові результати, які отримано в процесі дослідження, ступінь новизни розробок, висновки та рекомендації роботи. Дисертація та автореферат відповідають вимогам МОН України, що пред'являються до кандидатських дисертацій за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси та кредит.

Наукові положення, висновки і результати дослідження опубліковано у 15 наукових працях загальним обсягом 4,12 друк. арк., з яких особисто автору належить 3,6 друк. арк., у тому числі: підрозділ у 1 колективній монографії, 6 статей у наукових фахових виданнях України та 1 стаття в зарубіжному науковому виданні (з них: 6 – у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз), 7 публікацій у збірниках тез доповідей конференцій. У публікаціях, виконаних у співавторстві, особистий внесок дисертанта відображено повною мірою.

У цілому дисертаційна робота відзначається логічністю побудови, завершеністю, обґрунтованістю наукових положень та висновків, сучасним науковим стилем подачі матеріалу. Дисертація містить достатню кількість таблиць, схем, рисунків, графіків, які подаються безпосередньо в основній частині дисертації і виносяться в додатки.

Значення дослідження для науки та практики, шляхи використання його результатів

Наукова значущість отриманих результатів обумовлена можливістю широкого застосування розроблених в дисертації науково-методичних підходів як у проведенні подальших досліджень, так і у практичній діяльності. У своєму інтегральному вигляді результати дисертаційної роботи спрямовані на вирішення важливої науково-практичної задачі, що виявляється у розробці нових та вдосконаленні існуючих підходів до

оцінювання і прогнозування кон'юнктури депозитного ринку України в контексті євроінтеграційних процесів, які на сьогодні відіграють важливу роль під час реформування фінансового сектору країни загалом.

Практичне значення наукових результатів, одержаних в дисертаційній роботі, визначається конкретною спрямованістю висновків, рекомендацій та пропозицій автора, а також обґрунтуванням методичного підґрунтя оцінювання і прогнозування кон'юнктури депозитного ринку України.

Розроблені дисертантом методичні положення можуть бути використані Національним банком України для удосконалення механізму оцінювання та прогнозування кон'юнктури депозитного ринку України; банками України – в процесі формування та реалізації депозитної політики. Це однозначно дозволить удосконалити вітчизняну банківську систему.

Зокрема, висновки та рекомендації щодо врахування окремих тенденцій розвитку кон'юнктури депозитного ринку під час реалізації банками депозитної політики впроваджено діяльність банків формування попиту та пропозиції філії Сумське обласне управління АТ «Ощадбанк» (довідка від 15.06.2016 р. № 25-16/621); щодо оцінювання рівня конкуренції на депозитному ринку – у діяльність Сумської філії ПАТ КБ «Приватбанк» (довідка від 21.07.2016 р. № 197-2016); щодо визначення рівноважної ціни на депозитному ринку – в діяльність відділення «Сумське» ПАТ «Альфа-Банк» (довідка від 13.07.2016 р. № 71161/16)

Крім того, наукові і методичні положення дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Сумського державного університету при викладанні дисциплін: «Дослідження грошово-кредитного ринку», «Гроші та кредит», «Банківські операції», «Аналіз банківської діяльності» (акт від 05.09.2016).

Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи

У цілому позитивно оцінюючи наукове та практичне значення одержаних Діденко І. В. результатів, слід зазначити деякі дискусійні положення, недоліки та зауваження, що мають місце в дисертаційній роботі.

1. Під час моделювання функцій попиту, пропозиції та рівноваги на депозитному ринку України автор аналізує період I квартал 2005 р. – I

квартал 2016 р. (стор 93 – 139). У результаті проведеного моделювання було виведено рівноважну ставку за депозитами 7,82% (стор. 133). Однак говорити про те, що протягом такого тривалого періоду існувала єдина рівноважна ставка досить суперечливо.

2. При оцінюванні рівнів попиту і пропозиції автор дійшов висновку, що між ними може бути присутнім лаг, наявність якого дійсно була підтверджена за допомогою моделі із розподіленим лагом (стор. 135). Виявлена довжина лагу становить 2 квартали. При цьому поза увагою автора залишились потенційні причини існування даного лагу.

3. При розробці схеми, яка відображає процес формування пропозиції на депозитному ринку (стор. 39, рис. 1.8) автор розділяє заощадження на організовані та неорганізовані. З огляду на визначення поняття «депозит», до якого було внесено поправку стосовно включення до кола суб'єктів, що можуть залучати до себе депозити, інвестиційні компанії, позиція інвестиційних компаній мала б змінитись відносно зміщення до блоку «Банки».

4. В розрізі детального дослідження автором ключових положень сучасної концепції розвитку кон'юнктури депозитного ринку паралельно із визначенням попиту, пропозиції, рівноважної ціни та конкуренції на ринку автор зазначає, що депозитна діяльність банків носить ризикований характер, наводячи приклад пов'язаний із «втечею депозитів» в банках США (стор. 44 – 45). Однак під час оцінювання кон'юнктури депозитного ринку даний аспект не був врахований.

5. При виборі показників (незалежних змінних) для оцінювання рівня пропозиції на депозитному ринку України (стор. 118) автор виділяє податкове навантаження. З огляду на специфіку розрахунку даного показника в економічній практиці, зокрема, наявність кількох різних методик його розрахунку, потребує додаткового уточнення яку саме методику використовував автор.

6. Як зазначалося в роботі, визначити цільову функцію (залежну змінну) для оцінювання функції пропозиції на депозитному ринку України досить складно. У своєму дисертаційному дослідженні автор наголошує на тому, що в якості залежної змінної під час оцінювання пропозиції на

депозитному ринку України він приймає заощадження фізичних і юридичних осіб. Методика визначення обсягу заощаджень фізичних осіб цілком зрозуміла. Відносно заощаджень суб'єктів господарювання, то виникають сумніви відносно правильності рішення автора включити до них оборотні активи в запасах товарно-матеріальних цінностей.

Проте вищенаведені зауваження та недоліки не впливають на загальну позитивну оцінку виконаної дисертаційної роботи та не знижують її наукову і практичну цінність.

Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам

Дисертаційна робота Діденко І. В. являє собою цілісну, завершену, самостійно виконану, кваліфіковану наукову працю, в якій на основі проведених автором досліджень отримані нові науково обґрунтовані результати щодо вирішення важливої й актуальної науково-прикладної задачі, що виявляється у розвитку нових та удосконаленні існуючих підходів до оцінювання і прогнозування кон'юнктури депозитного ринку України.

Зміст дисертації відповідає визначеній меті та поставленим завданням, які повністю вирішені у процесі дослідження. Основні положення роботи, які виносяться на захист, мають елементи наукової новизни. Автореферат є автентичним за змістом і відображає основні положення дисертації. Наукові положення, що виносяться на захист, повністю відображені у публікаціях здобувача, які відповідають вимогам МОН України. Подана до захисту дисертація написана науковим стилем, матеріал викладений у логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджуються результатами спостережень. Напрямок дисертаційного дослідження відповідає профілю спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси та кредит.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Діденко І. В. на тему «Методичні засади оцінювання і прогнозування кон'юнктури депозитного ринку України» за змістом і оформленням відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами), що висуваються до кандидатських дисертацій, а її

автор – Діденко Ірина Вікторівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

професор кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Чернігівського національного
технологічного університету,
доктор економічних наук, професор

О. В. Абакуменко

*Згідно з постановою
першого професора
ЧНТУ*

О.О. Неволинська